

CSUDAY CSABA

Kivirágzik a kavics

RÉSZLETEK EGY REGÉNYBŐL

„APU HOD MED BE...”

„Judittal egy statisztálás hozott össze. Hamar megakadt rajta a szemed; pontosabban az érett csipőjén legeltetted a tekintetedet egész nap. Mikor aztán, már késő délután, kifelé vonult a statiszták siserahada a Közgáz komor épületéből (már nem emlékszel, melyik film milyen jeleneteit forgatták a Duna-parti egyetemen, csak a nagyhangú rendezőasszisztens jut az eszedbe, aki állandóan ott lábatlankodott, fontoskodott körülöttem, s mikor meghallotta, hogy többen is filmesnek készültök, vagánykodva mesélte el, ő hogyan került be a főiskolára: egy házaspár zűrös kapcsolatát elemezte a felvételi dolgozatában; az asszony lesbikus, a férfi homokos volt...), a dús csipőjű mellé szegődtél.”

Hamar kiderült, a lánynak nincs hol aludnia, mert vidéki, és nincs kedve hazautazni a Balaton mellé; és egyébként sincs már vonat. DJ, lesz, ami lesz alapon felhívta szeretett mesterét a nagy BG-t, akinél '64-'65 hideg telén két hétig lakott, mert otthon a cserépkályhájuk beomlott és a lakás fűthetlenné vált, és aki mindig biztatta, csak szóljon neki, ha kégli-gondjai támadnak. Ő egyedül lakik, és szívesen segít, ha tud. „Sajnálom, már nem tudok. Már nem vagyok egyedül” – mondta egykori tanára. Haza, az édesanyjához mégsem viheti a lányt. Képtelenség. Azt még csak megértené, hogy DJ segíteni akar egy bajba jutottn; de mégsem alhatnak vele egy szobában. (DJ akkor már csak anyjával lakott a Törökvész-dűlői villa szoba-konyhájában.) Egyébként sem alvással szeretne volna tölteni az éjszakát.

Apu, hod med be, jutott ekkor eszébe a füttyjel. JJ nevű kedvenc kollégája, akivel akkor egy szobában dolgozott egy élelmiszeripari tervezőintézetben, és aki nagy dumájával, kalandori természetével ugyanúgy kilógott a bornírt műszakiak közül, mint ő; egyszerre JJ mesélte, hogy Zuglóban él egy nagy lakásban, a szüleivel és a húgával; övé az előszobából nyíló cselédszoba, amit gyakran ad kölcsön a barátainak, ha rájuk tör a „baszdüh” – JJ mondta így –, és kéglire, egy éjszakás menedékre van szükségük. „Te is jöhetsz – mondta JJ –, csak telefonálj, ha indulsz, hogy megtudd, otthon vagyok-e. És ha odaértél, kerüld meg a házat (pontosan elmagyarázta, sőt le is rajzolta a fekvését); a szobám ablaka a mellékutcára nyílik, és jó hangosan füttyüld el az *Apu, hod med be* első két sorát. Ismered, nem?” (Ki ne ismerte volna akkoriban azt a bugyuta, fülbemászó Bilicsi-slágeret.)

Erősen hűvösödött a koratavaszi este. Mind a ketten dideregtek már, amikor, több eredménytelen próbálkozás után végre JJ vette föl a telefont. „Persze, gyertek! De

reggel, ha világosodik, el kell mennetek. Én majd alszom a hűgomnál, a földön. És ne felejtsetd el: *Apu hod med be*, de jó hangosan füttyülj, hogy meghalljam!”

Judit mellett eléggé kevés hely maradt ugyan DJ-nek JJ egyszemélyes ágyán, de a lány széles csípője, dús, meleg keblei otthonosan fogadták. Iszogattak, beszélgettek, mielőtt ágyba bújtak volna (JJ még borral is megkínálta őket, látván, mennyire átfáztak). A témát az ágy végében, az ablak alatt sorakozó sörösüvegek szolgáltatták. Judit mesélni kezdett valami házibuliról, amin „egy krapek annyira lerészegedett, hogy letépte a bugyit az egyik csajról, aztán fogott egy sörösüveget...”; „ne, ne! Hagyd abba, nem vagyok rá kíváncsi!”, borzadt el DJ, pedig nagyon is érdekelt volna, mi mindent lehet csinálni egy sörösüveggel. Kicsit attól is csökkent a lelkesedése, amikor Judit kikapcsolta a melltartóját, és előgördítette belőle súlyosra érett, almaformájú kebleit: valamivel lejjebb estek az ideálisnál. De DJ idejében megmarkolta őket, és mohó szája azonnal visszatalált az ősi forráshoz, mintha csak akkor szakadt volna el az anyakebeltől. Juditnak is kedvére lehetett az akció, mert kellemesen nyöszörgött, s mikor hívogatóan megnyíló combjai közt DJ középső ujjá már dagadó vitorlájára is rátalált, a lány nyöszörgése egyre gyorsuló nyögdecselésbe ment át. DJ ijedten csitította. „Psztt, csöndesebben, még felferjük a házat!” Ezen jót kuncogtak. Sőt, Judit, megérezve DJ készségét, majdnem elnevette magát, úgy suttogetta: „akkor jöhet az a nad elefánt”, és gyakorlott kézzel útba is igazította...

A barlangjárás ugyan nem sikerült nagyon hosszúra, de DJ boldognak érezte magát, és felszabadultan fogott bele korábbi szüzességvesztési keserveinek ecsetelésébe. Ám Judit, ujját a fecsegő szájára téve, hamarosan leállította, majd átvette a kezdeményezést. Erős combjait átvette DJ szinte még kisfiús derekán, és meleg, selymes szájával, nyelvvel lassan, komótosan végigjárta DJ szemérmesen féltett pontjait. Olyan érzékenységeire döbbsentette rá DJ-t, amelyekről addig fogalma sem volt. A fülén, a nyakán és a mellbimbóján elidőzve szoktatta, taníttatta a zöldfülűt, aki jóleső morgással hálálta meg a lány serénykedését. Majd, mikor a kellő előmunkálatok után Judit fölnyársalta magát, és a lábát hátra nyújtva előbb lassan, aztán mind erősebben forgatta ágyékát DJ meglepően kitartó szerszámán, a hang, amit kiadott, mind panaszosabbra váltott. Mielőtt azonban a hang és mozgás együttese elérte volna csúcspontját, olyasmi történt, amin DJ elképedt volna, ha lett volna rá ideje. Judit hirtelen elemelte róla terebélyes, ám formás és fürgé alfelét, és szinte ijedten mondta: „adjál valamit! Valami törülközőt, zoknit, akármit! Gyorsan!” Még szerencse, hogy hirtelen bevillant DJ agyába, amit JJ mondott még neki az eligazításakor: „Törülközőt találsz a párna alatt. Mindig tartok ott egyet; sose lehet tudni...”. Előrántotta a törülközőt. Judit egy mozdulattal a lába közé nyomta, aztán a szemét lehunyva nyögött még párat. Majd „sajnálom, elfelejtettem mondani, ez olyan nekem, mintha bepisilnék...”, közölte, mintegy mentegetőzve, azzal kimerülten hanyatlott le DJ mellé.

Úgy aludtak hajnalig mindketten, mint akit fejbe vágtak. DJ riadt föl elsőként; valami kaparászást, kopogást hallott. JJ volt, s bár még alig világosodott, azt mondta, menniük kell, mert az apja, mint minden reggel, mindjárt kijön, hogy felébressze. Búcsúzóul adott még nekik két piros almát. DJ egészen felderült az útravalótól; egy-

részt, mert tavasszal az ilyesmi nagy kincsnek számított, másrészt, mert az adomány felidézte benne az éjféli almaszüretet. JJ még amerikai ejtőernyős-dzsekijét is kölcsönadta. A meleg bőrkabát jól is jött, mert az utcán, a házak között még deres volt a fű. Előbb ő vette föl a lumberjackot, fél szárnya alá ölelve a lányt, de amikor látta, hogy Judit csak nem hagyja abba a didergést, ráadta. A vastag szörmeallért is felhajtotta; így lassan megszűnt a lány vacogása. DJ kikísérte a Délibe, és a dzsekit nála hagyta. „Ha legközelebb jössz, visszaadod”, mondta. JJ olyan jószívú, csak nem fog megharagudni, ha nem viszem vissza azonnal – gondolta.

DJ A TÁNCISKOLÁBAN

DJ viszonya a táncsal – ugyancsak sajátos tárgy. Egész fejezetet kívánna, ahogy így utólag belegondolok. DJ ugyanis kissé nyeszlett, gátlásos kamasszá fejlődött a szőke, lányos arcú és vékonycsontú Jancsikából, akinek persze Jancsi-kora kiegészítésekre szorulna még, s e részletekre sort is kerítünk talán a maguk helyén és idején. Most legyen elég itt annyi, hogy a tánciskola, ahová a budai elit (akkoriban még tiszta fiú) gimnáziumban lehetett jelentkezni, helyileg a rózsadombi elit (tiszta lány) gimnázium tornatermében zajlott, és a folyvást szorongó DJ váratlan sikereit hozta. Hamar kiderült ugyanis, hogy ügyesen mozog, jó a ritmusérzéke. Sőt, mi több, egy-egy figura bemutatására őt állította a kör közepére a mindig ugyanazt a csíkos, kétsoros öltönyt viselő tánctanár, ez a lenyalt hajú tangótáncos, aki a zongorakiséret mellett elsőként maga mutatta be ugyan a mozdulatokat, lépéseket, de szerette egy-egy kiemelt párossal is előtáncoltatni őket. DJ-nk főként a keringőben tűnt ki, olyannyira, hogy a tornaszármolyok körül rendezett keringőversenyt meg is nyerte. Partnere Vajda Panni volt.

Panni, egy neves klinikai professzor barna hajú, kissé vastag derekú, bögyös leánykája, kevéssel azelőtt tért haza Párizsból /1959!/, és hamisítatlan francia parfümjétől, könnyű vezethetőségétől a mi félnk-pattanásos hősiünk egészen megrészegült. A tavaszodó estékben egyszer-kétszer haza is kísérte Pannit a Pasaréti tér és a Pénzügyőr-pálya közé eső Szilfa utcába, de a tánc keltette önbizalma addigra elpárolgott, hevét a huzatos villamos lehűtötte, s csak kullogott szótlánul az illatos leányka oldalán. És örült kínban volt, mert nem tudta, mit mondjon neki. Igazából semmi sem jutott eszébe. A jómódú leány, noha sosem érezte DJ-vel, egy másik világhoz tartozott, ahová DJ szavakkal nem talált utat. *Mondj már valamit, az istenért!*, könyörgött neki Panni, de DJ görse ettől csak fokozódott. Ugyan mit is mondhatott volna? Meséljen neki folyton beteg, öregedő anyjáról, fehérvérűségben meghalt apjáról, akit a halála óta eltelt csaknem hét év alatt jószerivel elfelejtett? Meséljen félig fűthetetlen, szoba-konyhás, ám mégis csodás „nyomortanyájukról”, amely pár utcával feljebb, a domb tetején várja az egykor büszke Csutor-villában, s ahol akkoriban még négyen laktak: édesanyja, bátyja és kisebb nővére? Meséljen a bátyjáról, aki pár éve a frászt hozta rájuk: egyik éjszaka iszonyú zajjal elbarikádozta a hálószoba ajtaját, és lázas idegrohamában a szomszéd (üres) kazánszobára mutogatva azt motyogta, „ott van-

nak, ott vannak, mindjárt ideérnek, mindjárt betörnek”, és akit aztán fél évig kezeltek az egyik hárshegyi zárt osztályon? Elmondja, milyen kínosan érezte magát pár éve Lengyelországban, vagy beszéljen arról, milyen nagyszerű dolga volt egy évvel korábban a János kórházban, ahová sorozatos izületi gyulladásai miatt került több hónapra, mert a gyulladás a szívére húzódott? Hol kezdje, és miért? Panni párizsi perspektívájából, kiváltságos helyzetéből nézve mindez eléggé érdektelennek és képtelennek tűnt volna. Leginkább persze – hiszen Panni jóérzésű lány volt –, sajnálatot váltott volna ki belőle, s DJ ezt akarta a legkevésbé.

Részlet DJ idősebb nővérének családi krónikájából, amit Semmi különös címmel hetvenéves korában kezdett írni, s nyolcvan is elmúlt mire a végére ért a vastag, fényképekkel és dokumentumokkal illusztrált kötetnek:

Miután Kassáról 1944 telén elmenekültünk – a M. KIR. POSTA KÖZP. SZÁMVEVŐSÉG 1944. december 4-én kelt *Igazolványa* szerint: „idős DJ (Donga József) m. kir. postafelügyelő, aki Kassa 2. állomáshelyét a hadműveletek következtében elhagyni kénytelen volt, a mai napon hivatalomnál postai szolgálatra jelentkezett. Jelentkezését a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter úr 238.200/1944.IV.1. számú rendelete értelmében elfogadtam és postai szolgálatra beosztottam. Illetményeit és a 47.500/1944. B. M. sz. rendelettel megállapított segélyét a m. kir. postától kapja” –, hosszas hányattatás következett, mivel lakásunk nem volt. Édesapám a hídépítés elől bujkálva sokat kószált a Pasarét fölötti domboldalon, ahol, mielőtt 1938-ban Kassára helyezték volna, lakást bérelt a Bimbó úton. Mellette, a Rügy utca és Endrődi Sándor utca között talált egy elhagyott villát, egy meredek, teraszos kert közepén. Lakói nyilván elmenekültek az ostrom elől. Pár hét elteltével a ház még mindig üresen állt. Apám bement a Tanácshoz, és kiigényelte. Mint háborús menekült és nagycsaládos, meg is kapta a kiutalást. [...]

Az Endrődi Sándor utcai villában rettenetes állapotok uralkodtak. Az oroszok, mint afféle „burzsujfészket” fenekestül felforgatták. A szekrényekből, fiókokból kiborítottak mindent a szalon közepére, ahol nagy halomban magasodott ruha, papír, háztartási eszköz stb. Emlékszem egy gépzongorára, aminek a hengereiről letekerték a lyuggatott papírcsíkokat, s ez a csupa lyuk kígyó át- meg átfonta az egész kupacot. Végül az egészet összeszarták, a perforált csíkot használva vécépapírnak. (Bocsánat a kifejezésért, de még hetek múlva is büzlött a lakás.) Édesapám már rég dolgozni járt, amikor úgy július táján egyszer csak beállított Csutor városi tanácsnok úr, a háztulajdonos, meg a lánya, két szemárköhögéses kisgyerekével, és a cselédjük, szintén két, ugyancsak fertőző gyerekekkel. Édesanyám, szegény, csak a gyerekei egészségével törődve, leszaladt velünk a villa alsó részébe, meg sem gondolva tettének következményeit. Főképpen azt, hogy a terepet, a felső szintet – ahol a családiház voltaképpen lakrésze volt, egy három szoba hallos polgári otthon – átengedve lemondott a lakásról, amit pedig, mint háborús menekülteknek, szabályosan kiutaltak nekünk a tanácsnál. Amikor édesapám este hazajött, mint fészkükből kipottyant madárfió-

kákat, ott talált bennünket lent, az alsó szinten egy nagy, kövezett, szárnyas üvegajtókkal záródó, télikertnek használt helyiség közepén. Apám fölment, és megbeszélte a tulajdonosokkal, hogy bár jogunk volna a lakásukhoz, ő nem szeretne senkit kitérni a tulajdonából. Ők pedig nagy kegyesen beleegyeztek, hogy ott maradjunk hatan, lent, az egy szoba-konyhában.

Új „lakásunk” a következőkből állt: a már említett kövezett helyiségből, a „télikertből”, ahonnan falépcső vezetett a felső szintre (ezt a lépcsőt a pár év múlva beköltöző új lakók befalazták a tetején). Mellette egy kis parkettás szoba nyílt, ahol volt ugyan egy zöld cserépkályha, de be volt dőlve, és nem lehetett benne fűteni. A „télikertből” lett a konyha, miután apám egy sparheltet is kerített bele, amin sütni-főzni lehetett. De a konyha télen, a beleépített fehér cserépkályhát is befűtve, az egyedül lakható helyiségünké vált; ott étkeztünk egy nagy, kecskelábú asztal mellett, amelyre vörös linóleum volt szögelve; ott aludt egyikünk, mert a hálószobában el sem fért volna hat ágy, ott volt a fürdőszoba – egy hokedli, rajta lavór – a felső lakásba vezető falépcső alján, amit padlásnak, tárolónak használtunk. Később, mi, gyerekek, ott is tanultunk a konyhában; egyáltalán, ott éltünk. A konyhából közepén, a cserépkályha mellett balra folyosó nyílt, ami egy másik padlózott szobába, a kazánszobába vezetett, ahonnan, valamikor, amikor még működött a kazán, a felső szintet fűtötték. A folyosóról egy ajtón át két pincébe lehetett jutni; a hátsó már a föld alatt volt, ahová egy keskeny ablakon át öntötték le a tüzelőt. Ez a pince volt a nagyobb, így a tulajdonosok használták, az előtte levőben, amely a folyosóról nyílt és kisebb volt, mi tartottuk a tüzelőnk, szenet, fát. A kazánszoba után pedig, utolsóként a sorban, a szintén kövezett mosókonyha következett. Itt volt a vízcsap, meg a mellékhelyiség, amiben a vécét nem lehetett lehúzni. Hogy egy vécéartályt meg is lehetne javíttatni, az különös módon évekig nem jutott eszébe senkinek. Talán nem is lett volna miből. Egy szép, homályos üveg kancsóval kellett leönteni. A „lakásba” is innen hordtuk a vizet, vödörben. Reggelente meg oda vittük ki a „bilit”, azaz az öblös üvegkancsót. A konyhából, vagyis a nappaliból, és a mosókonyhából – ahol anyám és egy kedves bejárónő kéthetente nagymosást rendezett; egy fateknőben súrolták, csutakolták a ruhákat, a lepedőket pedig nagy rézüstben főzték ki, amiben nyaranta szilvalekvár is fortyogott. A készülő lekvár illatát még ma is érzem –; szóval az alsó szint két ajtaján át hatalmas teraszra lehetett kimenni. A földes, virágokkal beültetett terasz a lejtőre épített házat támasztotta, s így hossza megegyezett a házéval s szélessége is volt vagy négy méter. Jancsika kisöcsém a teraszt körülfogó vastag csőkorlát szögletének dőlve egy hajó orrában érezte magát; parancsnoki hídjáról képes volt órákig pásztázni a lejtőt, a közeli, de már a lába alatt levő szomszédos villát és a kerteket, s távolabb, még lejjebb, a pasaréti völgy délre néző oldalát, majd a túlsó oldalt, a Hárshegytől a Gellért-hegyig húzóódó hegykoszorút. Ha a fogaskerekű kis sárga bogárként ki-kibukkant a szemközti dűlőn, az őcsikém, és a vele csaknem egyidős kishúgom kórusban énekelt: *’Ott megy a fogas kerekű!’* Még most is fülemben van a mondóka dallama és ritmusa: *Tá, ti, ti, ti, ti, tá, tá.*

Ez a terasz és az egész elvadult, hatalmas dió, mandula, cseresznye, szilva, sárga- és őszibarack fával teli lépcsőzetesen ereszkedő kert, a gáztól fölvert rózsalugas, a dús vadsóskaival benőtt kerítés, amely az alsó kaputól húzódott a szomszéd kertig, s amelynek tetején a gyerekek „fészket” raktak, sőt végig talpaltak, mint egy ruganyos várfal tetején, egyszóval ez a rengeteg virággal, mandula, dió, barack és egyéb gyümölcsfával, mogyoróbokorral, bozótos szederrel teli, teraszosan ereszkedő kert valószínűleg paradicsoma lett a kistestvéreimnek. Ez a függőkert és a csalitos, rétekkal, barlangos sziklával, kisebb erdőkkel tarkított domboldal volt igazi életterük; tavasztól késő őszig szinte csak aludni jártak a lakásba, még enni is gyakran a felső diófa alatt ettek, a később fölénk költöző – ők úgy mondták, kitelepített – egykori nemesi, földbirtokos család gyerekeivel. De ez már egy másik történet.

A tánciskolában később szinte minden a helyére került. A keringőben aratott diadal valószínűleg tekintélyt kölcsönzött DJ-nek a tánciskola aranyifjai és arányosan bimbózó leányai között. Olyannyira, hogy frissen alakított *galerijük* vezérének is megválasztották. De ő, bár jólesően nyugtázta, nem igen tudott mit kezdeni sem a sikerrel, sem a vezérséggel. A galerizás hamar kifulladt; egy-két tánciskola utáni toporgásra, ácsorgásra, tanácstalan bámészkodásra futotta csupán a lendületükből. A Kalefon, vagyis a Moszkva-téren.

Galerik. Akkoriban, az 50-es évek végén, a 60-asok elején egyre-másra szerveződtek ezek a bandák, s aki ki akart tűnni a vagányságával, csatlakozott valamelyikhez. A hatóságok gyanakodva nézték spontán szervezkedésüket; a nagyhangú, farmerespolóveres hordák idegesítették őket. Ezért a rendőrök, ahol lehetett, vegzálták, ültre igazoltatták, oszlásra szólították fel a fiatalokat. Pasarét környékén is alakult galeri; több is. A „Kalefiak”, a „hegyiek”, a „beszkártosok”, a „hüvösvölgyiek” stb. A kalefi srácok némelyike 56 folytatójának tekintette magát, volt, akiből a hatóságok akartak bűnbakot csinálni, hogy az utánuk indított hajszával példát statuálhassanak. A 89 után készült dokumentumok bizonyítják, hogy sokukat – a legendás Buksit például – egész életükre megnyomorították.

DJ idegrendszerében egy füledt nyári éjszaka emléke hagyta a legmélyebb 'galeris' nyomot. A Vasas teniszstadionjában működő kertmozi egyik filmje után történt az eset. Talán a 'Kopogd le a fán'-t játszották, az első fekete humorú, színes gengszterfilmet; *Romek, Gromek, Pepinek...* – még ma is hallja, ahogy sorolták mindig a nevüket.

DJ kivételesen egyedül volt, és nem a rézsűrűl, a vasvázás lelátók fölött terpeszkedő szikláról nézte a filmet – ahová a felső kerítésen átmászva lógtak be általában –, hanem rendes jeggyel. És utána elindult hazafelé a tömeggel, a Pasaréti tér irányában. Mikor a vívócsarnok melletti kaptatóra ért, hirtelen sötét alakok rohantak el mellette; fojtott szavakat, lihegést hallott. Majd a lejtő tetején, ahol a Pasaréti út út balra fordul, s a meredek szakasz egy sötét síkátorban folytatódik, egyszerre üres lett körülötte a tér.

„Bunyó, gyertek! Bunyó van! Késelés!”, vélte hallani az utolsó mellette elfutók szavait. Félve ugyan, de közelebb settenkedett. A sötétben alig látott, csak az ütések, öklöcsapások tompa és mégis éles pufogása hallatszott. DJ szíve majd' kiugrott a helyéből; szaggatottan vette a levegőt. Mintha legalábbis ő verekedett, vagy őt verték volna. Mikor vége szakadt a csontzenének, annyit már ki tudott venni a homályban, hogy két csoport állt egymással szemben, és a vezérek verekednek. Sose felejtí el azt a sziszegő, de metszően éles hangot: „Vond vissza! Ha nem, megöllek!” Hogy kinek, mit és miért kellett visszavonnia, sosem tudta meg, de a sötétben mintha valóban bicskák villantak volna a két suhanc kezében. Aztán: „Visszavonom”, hallotta. A csapat végén, nyilván a „vesztes” galeri utolsóinak maradt emberei ekkor lesunyt fejjel, némán szivárogni kezdtek a rosszul kivilágított Pasaréti út, vagyis DJ felé. Ő pedig jobbnak látta, ha odábbáll. A szíve még hevesen kalapált, és csak akkor döbönt rá, hogy az egész alig tartott néhány másodpercig. „Meg is ölhetek volna valakit”, gondolta. „Ennyi? Ilyen?” És szinte futva tette meg az utat hazáig. A kihalt, meredek utcákon még hátra-hátranézett, nem követi-e valaki.

DJ LENGYELORSZÁGBAN

„*Lesmároltam a Franciát! A Vadas Pali üvölti ezt kéjes kegyetlenséggel, a kulcsra zárt ajtón túlról. Hallod, szarjankó, lesmároltam a Franciát!*” Tehetetlen dühömben ököllel esem neki a kívülről bezárt ajtónak, torokszakadtamból ordítok, bömbölök: *Engedjete ki, engedjete ki! Rohadt szemetek! Szabina néni! Feri bácsi! Engedjenek ki!* Nyilasi unja meg elsőként a dolgot odakinn, talán be is tojt kicsit, hogy kiabálásomra összeszalad az üdülő. Ő is ott röhögött a Palival, a Vadas-ikrek vadabbikával, aki folyton verekszik. A Nyilasi elfordítja a kulcsot, feltépi az ajtót, kábé fél méterrel magasodik fölém – már tizenhat éves, én csak tizenkettő vagyok –, megragadja a fületem, és ráncigál, húz maga után. *Mi a bajod öcsi? A tanárokkal akarsz beszélni? Árulkodsz, te kis köcsög? Na, gyere, öcsi, meséld csak el a Feri bának! Bújj csak a Szabina szoknyája alá!* Szabadulnék, de nem tudok.

Már oda is érünk a társalgóba, nagy a ricsaj, szól a zene *Zarasz nye psivód nye csí...* búgja az érzéki hangú tangóénekes (legalábbis ilyesmi maradt a fülemben, így emlékszem a dal első sorára); a tanárok asztalánál folyik a bor, a pezsgő, a lengyelek táncolnak, kórusban énekelnek, kurjongatnak; javában tart a szilveszteri mulatozás. Nyilasi odacibál a Szabina néni elé, aki csak néz bambán, kissé ingerülten, és azt kérdezi, mi a baj, fiúk, mit akartok? A Nyilasi azt mondja, a Jani mondani akar valamit; én meg azt mondom, bocsánat, semmi, csak a nagyok folyton bántanak, és már bömbölök is, részint szégyenemben, részint mert remélem, ezzel hamarabb vége lesz a jelenetnek. Szabina néni mond valamit, a Feri bá nem is törődik velünk, a nagyok röhögve otthagynak, én meg égő füllel megyek vissza a szobámba. Útközben még látom, hogy a táncolók között ott a Francia is, épp keringőzik.

A Francia rövid, fiús haja, fekete szeme, formás lába szíven üt, épp a Vadas Pali forgatja, ölelgeti, valamit susog a fülébe, a lány nevet. Kétségbeesetten kullogok vissza a szobám felé, de eltévedek, az egyik lépcsőfordulónál Margóba, a bögyös konyhalányba ütközöm; hatalmas mellei majd' kibuggyannak a kivágott blúzából, ott domborodnak az orrom előtt, azt sem tudom, mit csinálok, nekiszorítom a fakorlátnak, befúrom az arcom a két kemény és mégis lágy dudor közé, s miközben markolászom őket, elbódít az erős verejték és ételszag, és azt dűnnyögöm, amit mindig mondtunk neki, ha találkoztunk a házban: *Daj mnye papjerosz, daj mnye papjerosz*, adjál cigit, adjál cigit! A kövér Margó erre szelíden eltol magától, azt motyogja *Nye mam, nye mam, pocekaj*; nincs, nincs nálam, várj; én kábán támolygok el a szobámgig, ruhástul dőlök az ágyra, és álomba bögöm magam.”

Alig egy órával korábban a nagyobbakból és a jobb hangúakból álló magyar gyerek-kórus felsorakozott a társalgó bejáratánál, és rázendített:

Jescze Polska ne szgineewa puki mü zsijemü. co nam opca psemoc vezsieua sablon od bjezsemi, Mars mars Dombrowszki, Vzsemi vlovszkij do polski, za tvojim psevagem, zloncsim sie z narodom... Napokig gyakorolta velük Szabina néni a lengyel himnuszt, a nyelvük is csaknem beletört a sok mássalhangzóba, de végül egész jól megtanulták. Utána a magyar himnusz következett: *Isten áldd meg a magyart...* alig jutottak el a jókedvig, meg a bőségig, már ott zokogott előttük az összes felnőtt, össze-vissza csókolgatták a megszeppent, szintén könnyekre fakadó gyerekeket. Többségük talán már kaptos is volt. Janek, az üdülő fiatal gondnoka pohárral a kezében még kisebb szónoklatot is rögtönzött (*Polak, wenger dwa bratanki* stb...); a barátság, testvériség meg a segítség szavak többször is szerepeltek benne. Szabina néni fordította. Utána Feri bá következett, ő is a testvériséget emlegette, meg, hogy a barát a bajban ismerzik meg leginkább. Mire elmondta, éppen éjfelet kongatott a faburkolatú társalgó ingaórája; pukkantak a pezsgős üvegek; *Do siego roku!*, Boldog Újévet!, hangzott mindenhol. Lengyelek, magyarok egymás nyakába borulva könnyeztek, csókolóztak, brátyánkiztak. DJ nem nagyon értette a nagy elérzékenyülés okát, ami nem is csoda, hiszen szilveszteri mulatozásban sem volt még soha életében, s annak sem volt igazán tudatában, milyen jelentést hordoz az iménti kettős himnuszéneklés, milyen mélységes keserűség, fájdalom és remény sűrűsödött össze abban a történelmi pillanatban.

A tánc és a zene ösztönösen vonzotta, így boldog volt, mikor, noha még csak hetedikbe járt, neki is megengedték, hogy esténként lenn maradjon a társalgóban vacsora után, ahol a felnőtteknek, vagyis leginkább a lengyeleknek, minden este tánc volt, amin elvileg csak a nyolcadikosok és a náluk is idősebb magyar gyerekek maradhattak ott. A többieknek nyolc után szigorúan takarodót fújtak. A sima, barna hajába víz-hullámot („hárét”) nyomó, kissé lányos arcú és szempillájú Nagy Gabi, aki a felsősök közé tartozott, ilyenkor gyakran odaült a zongorához, és csépelte-verte, miközben harsányan énekelte: *Bugi-vugi, rokkentroll, bugi-vugi, rokkentroll; rokk, rokk, rokk evribadi...* Ritmusos, pezsdító zene volt, és Gabi, miközben le-föl húzta körmét a bil-

lentyűkön, nagy hangon magyarázta: a luxemburgi rádióban most ez a menő, ez a *rokkentroll*, vagy mi a frász. Aztán a Janek beült kabinjába a lemezjátszó mellé, és következtek a régi lengyel slágerek. Egy-egy lemez között Janek bemondta a mikrofonba, ki küldi, kinek a számot. DJ-nek egy érzelmes tangó lett a kedvence, amit bűgő, érzéki hangon énekelt valami dizőz: *Zárász nye psivód nye csí, lá, lá, lá, lá, lá, lá, lá, lá...* Az érkezésüktől eltelt két hét alatt leste el, tanulta meg a társalgóban az első tánc lépéseket, az első lengyel szavakat.

De a rövid, fekete hajú, formás lábú lány újdonság volt, talán két-három nappal korábban jelent meg először a társalgóban. A Vadas-ikrek mindjárt csapni is kezdték neki a szelet, és aztán egymás közt csak úgy hívták: a Francia. DJ-nek is felkelte az érdeklődését, ami azt jelentette, le sem tudta venni róla a szemét, és ez a többieknek is szemet szűrt. Ha csak lehetett, húzták vele: „Mi van szarjankó, belezúgtál a Franciába?”

Akkor, a himnuszéneklés, boldogújevezés zűrzavarában is ő tűnt föl neki, őt bámulta. A kislány rövid, kék szoknyájában, fehér blúzában kissé külön állt a felnőttek csoportjától, s ahogy nézte őket, mintha gúnyos mosoly bujkált volna a szája szögletében. Egyidősek lehettek, s mivel épp megszólalt az első zeneszám, és a mulatózó párosával összekapaszkodva táncolni indultak, DJ alig akart hinni a szemének: a lány tekintete összeakadt az övével, s mintha hívogató lett volna a pillantása. Magát is meglepte, milyen lendülettel indult el, s lépett oda hozzá. Meghajolt. *'Táncujes? 'Uí'*, hangzott a válasz, s DJ kérdő tekintetére a lány kézzel-lábbal, félig franciául, félig lengyelül magyarázni kezdte, hogy édesanyjával jött, Franciaországban lakik, és csak az ünnepeket töltik az üdülőben, az apját látogatják meg. *'Tam jeszt, vigyis?'*, ott van, látod, ő az anyukám, és akivel táncol, az apukám. Mariannak hívják. (*'Il sa'pell Marian.'*) Az anyukádat, vagy az apukádat? – kérdezte DJ. A lány nevetett, egészséges fogsora kivillant. De válaszolni már nem tudott, mert hirtelen ott termett mellettük az egyik Vadász, a Pali; épp csak elvakkantotta: *Szabad?*, és már odább is lökte DJ-t. A következő fél óra alatt még vagy háromszor megisméltődött a jelenet. DJ lekérte a lányt, a Vadász visszakérte. DJ-t már a sírás kerülgette, s hogy ne lássák rajta, besurrant a szobába, hogy kedvére kibőgthesse magát. Akkor hallotta meg a kulcs fordulását a zárban, és a folyosón fölharsanó röhögést.

DJ édesanyja, férje halála után, ötvenévesen ment el dolgozni. Mivel hites ura postás volt, és a főfelügyelői rangig jutott, ő is kapott munkát a Postánál, a férje érdemeire való tekintettel. DJ anyja révén került bele a százfős gyerekcsoportba, amely 1956. december 15-én délután indult Zakopane felé két farmotoros Ikarusszal, a lengyel postásszakszervezet meghívására. A meghívás eredetileg két hónapra szólt, de végül két és fél hónap lett belőle. 1957. március 1-jén ért vissza a csapat, Krakkót és Varsót is megjárva.

DJ szorongó izgalommal indult útnak. Szorongott, mert még sosem volt annyi ideig távol a családjától, külföldön meg egyáltalán nem járt; szorongott, mivel egyedül utazott a nagy kalandra: nála egy évvel idősebb, szinte ikertestvérének számító

nővérét nem vette be anyja munkahelye, mondván, hogy testvérek nem mehetnek. Csak a gyülekezőnél derült ki, hogy egy csomó testvérpár is belekerült a csoportba. Fiúk, lányok vegyesen, tíz és tizenhat év közöttiek. Délután lett, mire elindultak, este, mire a szlovák hegyek közé értek. Besztercebányán éjszakáztak, egy kollégiumban. Mielőtt DJ álomba merült volna, még hallotta nagyhangú társait, amint az októberi, novemberi eseményeket mesélik, akárcsak a hosszú buszozás alatt. A fiúk többsége pesti, városi gyerek volt, akiket feldobott a kaland izgalma. Dél körül már a Tatra lengyel oldalán jártak, s Zakopanét elhagyva a két farmotoros még jó darabig fölfelé kúszott egy szerpentinén, hatalmas fenyők között. Három tagból álló, fatornácos, csúcstetős hegyi üdülő volt a végállomás, a falu neve pedig, mint később megtudták: Cyirhla. A csoport fele, a testvérpárok szinte mind, másnap tovább utazott Krynicára, egy másik tátrai üdülőbe, az ott maradók pedig a cyirhlai ház középső traktusát foglalták el; a másokban lengyel üdülők váltották egymást kéthetenként. A harmadikban a személyzet lakott.

DJ, három társával egyetemben a tornácos, ívelt fagerendás bejárat fölötti szobába került.

A szoba ablakából ki lehetett lépni a meredek bádogtető ereszére, s a későbbi, február végi derült napokon, amikor a szikrázó napsütés és a hóról visszaverődő sugárzás átmelegítette a bádogot, félmeztelenül napozhattak rajta. Körben a Magas-Tatra cukorsüveg-csúcsai sorakoztak, köztük a Kasprowy, ahová, amint Janek elmagyarázta, kabinos felvonóval lehetett feljutni a leghosszabb sípályához; kicsit lejjebb a Giewont koporsóra emlékeztető sziklás trapéz-tömbje sötétlett, a különálló fejrészszel, amelyen kereszt magasodott. A halálukat lelő hegymászók tiszteletére, mesélte Janek. DJ mindig borzongva nézte azt a nagy fehérségben is baljósan feketéllő kőkupacot.

A két és fél hónap alatt elsősorban a hegyi világ, a hó és a havas csúcsok vonzása, a messzeségbe hullámlzó távlatok, az óriás fenyők, a táj fensége és nyugalma ivódott leginkább DJ érzékeibe és emlékezetébe. A lovas szánokon suhanó hegylakó parasztok, a *gurátok*, fehér posztó ruhájukban, fekete kalapjukban, meg az éjszaka csendjét gyakran felverő kurjongatásaik, messze hangzó énekük, botos-fokosos táncaik is érdekesek voltak, de a lengyel beutaltak szeretete, türelme, amivel a nyelvükre taníttatták a magyar gyerekeket, mégis erősebb nyomot hagyott a lelkében. Marianra, a nyurga, kissé (amint később, a fényképeket nézegetve megállapította) Tony Perkinsre emlékeztető középkorú férfira – akit a szilveszteri tánc forgatagában apjaként (*'muj ojtyec'*) mutatott meg neki a Francia – különös melegséggel gondolt. Mindig vágyakozva nézte a dupla fűzős sícipőjét és sínadrágján a legombolható zsebeket.

Marian áradó jókedve, türelme és érdeklődése, amivel a gyerek Jankót kitüntette, és a figyelme, ahogyan szinte magával egyenrangúnak tekintette, nagy jótétemény volt a szeretetre (és apára) vágyó kiskamasznak. Marian síelni is szívesen tanította volna, sőt az üdülőből még léccet is kaphattak volna neki, de megfelelő ruha, cipő

híján ez csak kívánság maradt. (A felnőtt DJ hó- és símániája részben ezekből a Zakopane fölött szerzett élményekből táplálkozott.)

„Harmadsorban a hónapokra elnyúló Karácsony jut eszembe Zakopanéről. A társalgóban fölállított, mennyezetig érő fenyőfa alá ugyanis szinte január végéig, sőt, amikor a fenyőt már kivitték, utána is, csaknem márciusig érkeztek az ajándékok. A térdig érő narancshalmok látványa is nagy élmény volt; először ott láttam és ettem narancsot. De hetente, sőt, volt, amikor naponta érkeztek a kisebb-nagyobb szállítmányok; hol cipők, hol kabátok, ingek, mindenféle és -fajta ruhadarab, csokoládé, gyümölcs, sütemény. Nem tudtuk, honnan, kitől, de amikor körbeültettek bennünket a társalgó faburkolatú falán körbefutó padokon, mindenki vágyakozva leste a terem közepén sorakozó adományokat, gyümölcskupacokat, s ki mohón, ki türellemmel várta, mikor kerül rá a sor. Többnyire Feri bá osztotta szét a javakat, többkevesebb körütekintéssel. Tény, hogy az üdülés végére valósággal felruháztak mindnyájunkat, tetőtől talpig, vatelinos télikabáttól a vastag, öntött gumitalpú bakancsokig. A végén, az elutazáskor, külön teherautó szállította a Krakko felé induló vonathoz a hatalmas, degeszre tömött és névjeggyel ellátott zsákokat, amelyekben szerzeményeink lapultak. (A rossz nyelvek szerint tanáraink több zsákot is vittek haza.) A lengyelek jóságára még évekig emlékeztettek a ruháim, amíg csak el nem nyűttem, vagy ki nem nőttem őket.

Emlékezetesek voltak még a hosszú kirándulások is; elsőként a karácsony éjjeli, amikor az erdei serpentin mentén jó órányi gyaloglásra eső híres fatemplomhoz mentünk, éjfél misére, a hótól roskadozó fenyők alatt. Azután, már februárban, egy-egy enyhébb, napos délelőttön nagy túrákat tettünk Janek vezetésével a közeli hegyekbe. Különös élességgel maradt meg bennem egy patakmeder mentén kúszó ösvény, amelynek a végére már hibátlanul tudtam a *Gyorsan száguldó hű-hűs patak partján* kezdetű orosz dalt. /... *ülök némán és elnézem én, túl a távoli zöldellő lankán Szülőföldemre ö-hömlik a fény. Ó, te végtelen dú-hús orosz síkság, kéklő víz, árnyas föld, tarka rét, Milyen tágas vagy végtelen tágas, Mégis, mégis a szí-hí-vünkbe férsz. Édes szép hazám, szé-hép szülőföldem, Nincsen más ilyen nagy szabad föld, Hol a búza úgy ring, mint a tenger, És a bársonyos ré-hét olyan zöld, Hol a búza úgy ring, mint a tenger, És a bársonyos ré-hét olyan zöld.*

Éva vezette a daltanulást, ő volt a legnagyobb a lányok között, és, emlékszem, hegyesedő mellein rajta-rajtafelejtettem a szemem. A patakmederből aztán fölkapaszkodtunk egy havas domboldalra, és a tetején, a sziklákra telepedve jólesően fogyasztottuk el a reggeli után kiosztott tízórait.

A nap olyan melegen sütött, hogy mindenki nekivetkezett. Marian kockás flanelingére, Janek sötétkék, cipzáros sárgabójára és a túracipőbe bújtatott sínadrágjára máig tisztán emlékszem. Vágyakozva néztem. A nadrágot.

Nem ennyire kellemes, sőt, kimondottan félelmetes emlékem a tátrai szélvihar. Úgy süvöltött a szél két nap, két éjjel, olyan erővel tépte az orkán a szilárdan meg-

épített házat, hogy a falak is remegtek belé. Az éjjeli sötétségben szinte rettegtem, és üvöltő farkasokkal álmodtam.

Egyik nap délután – ez már február vége felé lehetett, a vihar után, amelyet több napos olvadás követett, s szinte teljesen elvitte a nagy havat – épp az üdülő körül sétáltunk Évával, mikor a falu főutcájára fordulva egyszerre szemben találtuk magunkat Janekkel. Három társunk, akik napokkal korábban eltűntek, és már az egész környék kereste őket, ott lépdelt mellette, egyenruhás rendőrök kíséretében. Janek intett, hogy menjünk vissza a házba, ahová a kis csoport is tartott. A tanárok komor arccal váraoztak a tornácon, és közölték, mindenki sürgősen gyülekezzen a társalgóban. Amikor összegyűltünk, Janek rövid beszédet tartott. Elmondta, most jön a rendőrségről, ahonnan el kellett hoznia Nyilasit, az egyik Vadászt és Bubót – a kesehajú ferencvárosi csibészt, aki a legtöbb zúr és rendbontás kezdeményezője volt a két és fél hónap alatt –. A három gyereket egy hegyi kunyhó mellett csípték nyakon a *gurá-
/*lok, amint vasvillával épp szanaszét hányták az állatok etetésére szánt, boglyákban álló szénát. Kiderült, hogy csavargásaik alatt sorra törték föl a legelők szélén zárva talált házakat, amelyekbe a jó idő beálltával húzódnak föl birka- és tehéncsordáikkal a pásztorok. Janek azt is közölte velünk, hogy a rendőrség csak azért engedte el a társainkat, mert ő kezeséget vállalt értük. Mert meri remélni, hogy többé nem fordul elő ilyesmi. Janek beszédét most is Szabina néni fordította, utána Feri bá lépett elénk, de a felháborodástól alig találta a szavakat. Szégyen és gyalázat, mondta, hogy a három csibész, csirkefogó ilyen alávaló tettekkel hálálja meg a lengyel nép irántunk tanúsított jóságát. Dúlnak, rombolnak, fosztogatnak ahelyett, hogy átérznék, mit jelent az értünk hozott áldozat. 'Csak elvetemült huligánok tesznek ilyet', dörögte végül Feri bá. Mélységesen egyetértettem vele, de fogalmam sem volt, mit jelent az hogy 'huligán.'

A Zakopane fölött töltött két és fél hónap után március elsején vonatra tettek bennünket, a hatalmas zsákokba gyömöszölt ajándékainkkal együtt. Megnéztük Krakót, a Wawelt, a Ryneket, a vásárteret, és bejártuk Varsóban a moszkvai Lomonoszov egyetem kicsinyített mását, a kultúrpalotát és a nemrégiben újjáépített belvárost is. Furcsa volt az a sok régies, színes ház. De szép is volt: a zöld, vöröses, sárga meg kék homlokzatok szinte tündököltek a március eleji napsütésben.

A búcsúebéd is ott volt, a Stare Miasto valamelyik elegáns éttermének hatalmas, cirádás nagytermében. A piros színű levesnek megörültünk, bár csodálkoztunk kissé, honnan kaphattak a konyhán meggyet vagy cseresznyét olyan kora tavasszal. De az első kanál után savanyú arccal tette le mindenki az evőeszközét. A leves ugyanis savanyú, sós és meleg volt. Kiderült, céklából készült, és azt is megtudtuk, hogy a céklaleves a lengyelek egyik nemzeti eledele. Vendéglátóink kedveskedni akartak vele, és nem tudták, hogy a magyarok nem ismerik ezt a „finomságot”. A rántott hús meg a sütemény azonban hamar feledtette a kellemetlenséget.

Az ebéd után a díszbeszédet következtek, majd a meglepetés: a lengyel szakszervezet ajándékként borszijas, aranyozott, igazi karóra került elő egy szépséges fehér

dobozból, és Feri bá azt mondta, mi kaptuk, és nekünk, gyerekeknek kell eldöntenünk, kié legyen. Nagyot dobbant a szívem, mikor meghallottam, hogy jó magaviseletem és szorgalmas tanulásom miatt ők, a tanárok, engem javasolnak. Megkérdezte, egyetértünk-e vele. Láttam, hogy a többség, ahogy lenni szokott, már emelte volna is a kezét, hogy megszavazza, amikor a Vadász Peti, az ikrekből a csibészebb, nagy vigyorogva bedobta a kérdést: „Mért nem kaphatja a Colos?”

A Colos egy langaléta, csupa kéz, csupa láb társunk volt, ráadásul vörös hajú, szep-lős. Kissé ütődöttnek is látszott, mert bármit mondtak neki, csak bambán vigyorgott. A Vadász beköpését nagy röhögés követte, aztán a két Vadász, a Nagy Gabi meg még párán a legbalhésabbakból szavalni kezdték: „Co-los! Co-los!” Végül mindenkire átragadt már a jó hecc izgalma, és zengett a terem: „Co-los! Co-los!”. Feri bá arca elkomorult. Szégyellte volna a botrányt a vendéglátók előtt, így aztán csak annyit mondott: „Ti akartátok”, azzal helyben hagyta a szavazást. Én még pár pillanatig bíztam benne, hogy rendet teremt, és helyükre teszi a dolgokat, de amikor Colos a bárgyú képével kivonult, és kézbe vette a csillogó karórát, ami akkor valóságos kincsnek számított, rádöbbsentem, amilyen váratlanul jött, olyan gyorsan el is illant az óra-álom.

(Talán jobb is volt így, mert DJ-t ismerve biztosan éjszakára sem vált volna meg az órától, s akkor a vonaton, Varsótól hazafelé, azt is ellophatták volna tőle álmában, a hálókocsiban, akárcsak a stüszikalapját, meg az akkori divat szerint a vadászkalap hátsó felén díszelgő jelvényeit, amiket már egy éve gyűjtött.)

Az ebédet követő ünnepélyre viszont hivatalos volt egy cserkész kórus is, és én ámulva néztem a vörös selyem nyakkendőjüket, s rajtuk, hátul, a háromszög csücskében az aranyszegélyű, sötétkék liliomot. A cserkészek jelvényéről már hallottam a szüleimtől, akik ifjan lelkes tagjai voltak a szervezetnek, és még az indulójukra is megtanítottak, de látni még sosem láttam. Valósággal megigézett.

A népdalokat éneklő cserkészek után egy zenekar következett, tánczenét játszottak, amire a bátrabbak és a felnőttek kiperdültek a parkettra, és máris vidáman ropták a polkát, a keringőt meg a tangót. Amikor egy lassú szám következett, talán egy tangó, nagy lélegzetet vettem, és felkértem egy mosolygós, szőke cserkészlányt. Azt mondtam neki: „Bardzo wadna”, „nagyon szép”. Én neki szántam a bókot, de mivel a nyakkendője felé böktem a mutatóujjammal, azt hitte, azt szeretném. „Tetszik?” „Tebje viglonda?”, kérdezte erre a szőke, és már bogozta is ki a selymet az átfúrt gubacsból. „Masz”, „tessék”, mondta, azzal rám kötötte. „Kocham çe”, súgta még a fülembé, de azt már nem értettem. Csak később tudtam meg, azt mondta: „szeretlek”.

Így tett szert DJ a selyem nyakkendőjére, de mivel a cserkészlet szimbólumai akkor Magyarországon tiltottak voltak, édesanyja lefejtette a liliomot a nyakkendőről. Az iskolai ünnepélyeken ettől fogva DJ büszkén viselte, tudva, hogy csak neki van olyan üttörő nyakkendője, amely valójában cserkész nyakkendő.

De, hozzá kell tenni, hogy akkortájt, 57-ben az úttörőség már nem volt ugyanaz, mint 56 előtt. Nem az iskolai osztályok, hanem szakkörök alkották a rajokat, és már nem is volt kötelező a tagság, vagy ha kötelező volt is, nem vették olyan szigorúan. DJ-t, mivel osztálytársaihoz hasonlóan ő is a fotószakkör tagja lett, de úgy, hogy gépe sem volt, és a fényképezéshez sem konyított semmit, többé nem választották rajtanácselnökké, és a nyakkendője, akármilyen különleges volt is az eredete, anyaga és színe, már senkit sem érdekelt. Kicsit fájt ugyan a szíve, letűnt rangja és a vele járó tekintély miatt, de a kék, aranszegélyű liliomot még sokáig őrizte a titkait rejtő, fehér csokoládésdobozban, amit szintén Lengyelországból hozott.

DJ A PARADICSOMBAN

Az ebéd. Előétel: majonézes langusztasaláta talpas pohárból, erőleves, bifsztek sült banánnal, könnyű rozé. Desszert: sajt, barackdzsemmel. Emésztést segítőnek: *cara-jillo*, kávé. Az elmúlt hetek F utcai ebédjeire gondolva nem bírtam betelni az ízek gazdagságával. A diákotthon konyhalányai már vagy két hete daraboltak egy hatalmas tökehalat (*bacalaót*); minden napra jutott belőle egy szelet mindenkinek, olajban kisütve, mellé egy merőkanálnyi főtt rizs. S ez még valóságos gazdagság volt a korábbi hetek végesen variálható tojás-rizs menüjéhez képest – keménytojás főtt rizzsel, rántotta rizzsel, tükörtojás rizzsel, lágytojás rizzsel, aztán keménytojás, rizzsel, és így tovább –; italként a forralt, majd utána lehűtött csapvíz szolgált, ha volt. A vizet ugyanis – ha volt –, reggelente villanymotorral nyomatták föl, ha volt villany, mert a gyakori *apagónok*, áramszünetek miatt az sem volt mindig; egyszóval, ha épp volt áram, a vizet a talajszint alatti ciszternából szivattyúzták föl a lapos tetőn éktelenkedő hengeres cement tartályokba, onnan folyt le (kellett volna lefolynia) a ház csövezetékébe. Csakhogy, mivel a ciszternákban (minden háznál ugyanez a rendszer működött) patkányok lubickoltak, a vezetékes víz fertőzött volt, s ezért ihatatlan. Néha hatalmas ballonokban hozták a házba az ivóvizet – ha hoztak, de inkább nem hoztak –, s így rendszeres ellátásról nem is lehetett beszélni. A csapvizet előbb tehát föl kellett forralni, majd a hatalmas, folyosói hűtőszekrénybe tenni, bádoggancsokban. Csak órák múlva vált ihatóvá. Ha éjszaka fogyott el a gancsokból, elvileg, vagyis a kollégium íratlan szabályai szerint annak kellett forralni és betenni, akinél elfogyott. Az oroszok este rendszeresen megitták a vizet, az üres gancsót pedig a hűtő tetején hagyták. Majd, mivel általában ki se mozdultak a diákotthonból (tilos volt nekik), mint akik jól végezték dolgukat, nyugovóra tértek. A mi bosszunk, ha éjszakai portyáinkról a szomjúságtól tikkadtan előkerültünk (nekünk szabad volt kimaradni; senki sem ellenőrizte mit csinálunk – legalábbis nyíltan nem, a CDR, a spicliszervezet, titokban biztos) erre az volt, hogy a bádoggancsót a falhoz vágtuk. Csak úgy zengett bele a ház. *¡Cabrones! ¡Hijos de puta! Szemetek! A kurva anyátok! üvöltöttük.* De szomjunkon cseppet sem enyhített a tudat, hogy legédesebb álmukból verjük fel

a disznókat. Két lehetőség adódott: vagy addig nyeljük a nyálunkat, míg el nem alszunk, vagy megyünk vizet forralni, aztán virrasztunk, míg ki nem hül.

Nyomorúságos kozsthelyzetünkön később valamelyest enyhített a követségünk; két- háromhavonta konzervszállítmányok érkeztek otthonról, hajón, s fillérekért spájzollhattunk be a készételekből, amelyekkel aztán megtörhettük a kollégiumi konyha egyhangúságát. Kedvencem, amit ünnepnapokra tartogattam, a halászlé volt, leveskockával feldúsítva. Megértettük azt is, amin júliusi érkezésünk után elképedtünk: hogy előző évi társaink (akiket még ott értünk, s akikkel még hónapokig együtt éltünk, mert nekik szeptemberben telt le az egy év, s csak akkor utaztak haza), hogyan és miből tudták folyosói kincseskamrájukat berendezni a „klozetban”, vagyis a rácsos, ruhás- és öltözőszekrénynek készült fülkében, amelynek polcain ott sorakoztak a konzerv-oszlopok, s a fellógatott szalámi rudak. E készletből részben változatosabbá tették étrendjüket, részben könyvbeszerzésüket „finanszírozták”.

A talpas pohárban felszolgált majonézes langusztasalátát DJ nem Varaderóban kóstolta először. Hanem Miramarban, Havanna egyik kertvárosában, pár nappal júliusi megérkezésük után. A forradalom kitörésének évfordulója, július 26. tiszteletére a kubai minisztérium ünnepélyes ebédet adott a külföldi ösztöndíjasoknak. Kastélynak is beillő, pompázatos épület kertjében, rózsalugasok között terítették meg a hosszú asztalokat; három is volt belőlük. Legalább száz főre, a vendégdiákoknak s a vendéglátó hivatalnokoknak. Utóbbiakból meglepően sok volt, majdnem annyi, vagy még több, mint a külföldi meghívott. Az asztalok mögött karcsú oszlopokra boruló, kívül zöld, belül fehér, sárga és kék csempebélésű kupola alatt már játszott a zenekar, szólt a *salsa* (vagyis a *son*, ahogy a kubaiak hívták ezt a latin zenét), amikor a vendégek megérkeztek, s a bejáratnál felkínált koktélokot szopogatva elfoglalták helyüket. DJ mellé kétfelől miniszterialis hölgyek kerültek, középkorúak, elegánsak, csuklójukon, kezükön és a nyakukban kövekkel ékesített aranygyűrűk, karperecek, nyakláncok, medálok, gyöngyök és egyéb „békebeli” (értsd: a forradalom előtti) ékszerek sziporkáztak.

A brokát abroszokon a terítékek, evőeszközök sem voltak kevésbé fényűzőek: márkás porcelántányérok, ezüstkanalak, villák és kések, metszett kristálypoharak csillogtak-villogtak az asztalokon. DJ hirtelen úgy érezte, nem is a demokratikusan (és diktatórikusan) mindenkit sújtó szegénység és nélkülözés szigetén, hanem a gyarmati múltból véletlenül ott maradt s most hirtelen előbukkanó Édenkertben vendégeskedik. A körülötte társalgó, érthetetlen (állítólag spanyol) nyelven hadaró, kacarászó Évákat ugyan kissé öregecskének érezte, és először nem is értette, hogy a tiszteletre méltó irodisták miért tegezik őt kapásból, mintha régi jó ismerősei volnának, holott akkor látták egymást először. Azt sem értette igazán, mitől van olyan féktelen jókedvük, hiszen a pár korty ital még nem szállhatott a fejükbe. Az ünnepi szónokok dicsőítették a forradalmat és hőselkű vezérét, Fidelt; kitüntetések, emléklapokat osztogattak, sikerekre buzdították az ösztöndíjasokat.

Mire az előétel, a talpas poharakban felszolgált majonézes langusztasaláta megérkezett, a hangulat, a jókedv, a közben elfogyasztott sörök, borok hatására már csaknem tetőfokára hágott. Az italok, ásványvizek már az asztalokon várták a meghívottakat, a székek közé helyezett, jéggel teli ezüst vödörökkel együtt. Ilyen látványos, a megkezdett üvegek hűtésére szolgáló alkalmatosságokat DJ addig csak filmeken látott. A főfogás a kubaiak kedvenc étele, a *moros y cristianos*, vagyis a feketebabosrizses húsétel volt, amit már ismert Hemingway könyveiből, s amit maga is nagyon ízletesnek talált. A derekasan nyakalt sör, bor és az aperitifnek szánt rumos Coca-Cola (*Cuba libre*) megtette a magáét: míg a desszertként felszolgált tortát és trópusi gyümölcsöket, valamint a kötelező feketét fogyasztották, a hangulat felforrosodott; a zenekar trombitái, szaxofonjai, énekesei felülmúlták önmagukat.

DJ-nek feltűnt, hogy a szomszédjai alig ettek valamit a főételből, amellyel, noha nagyon is ízlett neki, maga is nehezen boldogult. Olyan tömény, olyan hatalmas volt az adag, s bár az aranylő sörrel igyekezett könnyíteni útját, csak a negyedét volt képes lenyelni. „Nem eszed meg, *compañero*?”, csapott le rá szinte egyszerre a két mellette ülő elegáns asszonyság. S mikor restelkedve kinyögte, hogy „nagyon finom, de nem bírok többet enni”, csaknem összevesztek rajta, kié legyen a maradék. Szabályosan huzakodtak, ide-oda rángatták előtte a tányérját, mígnem az erőszakosabb elragadta, majd csodás retiküljéből előkapott egy nejlonzacskót, és villámgyorsan belelapátolta, amit otthagytam. Aztán a magáét. Körülnéztem. A felékszerezett funkcionáriusnők, a tüzesebbnél tüzesebb pohárköszöntőket szinte túlzizegve takarították be, süllyesztették kezításkájukba a „termést”. ’Ennyi kutyatulajdonost!’, álméltkodott DJ. Meg is kérdezte a baloldali *compañerát*, hogy hívják. „Maricarmen vagyok”, válaszolta a hölgy. „Úgy értem, a kutyát. Neki viszed, nem?”. „Nem, dehogy!”, felelte nevetve Maricarmen. „Nagy a család, tudod?”

DJ nem tudta. Mint ahogy azt is csak később tudta meg, hogy a „nájlón” fogalom volt a forradalmi Kubában: ha vendégségbe, ünnepi ebédre vagy vacsorára volt hivatalos valaki, okvetlenül vitt magával egy zacskót, hogy otthonmaradt szeretteinek is jusson valami Fidel „e földi Paradicsomának” ritka javaiból.

